

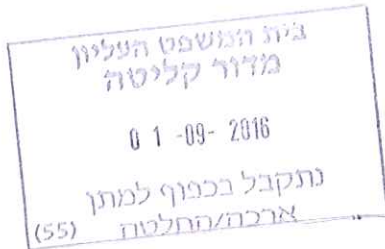
**בבית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק**

בג"ץ 145/13

**קבוע לדין ליום 12.9.16
בפני כבוד הנשיאה
נאור, כבוד המשנה
לנשיאה רובינשטיין
והשופט מלצר**

1. המרכז הרפורמי לדת ומדינה – התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
  2. קולך – פורום נשים דתיות
  3. מרכז צדק לנשים
  4. מרכז יעקב הרצוג
  5. חדו"ש – לחופש דת ושיוויון
  6. ישראל חופשית
  7. נשות הכותל
  8. התנועה המסורתית
- כולם ע"י ב"כ עו"ד אורלי ארז-לחובסקי ואח'
המרכז הרפורמי לדת ומדינה
מרח' דוד המלך 13, ירושלים
טל': 02-6203323; פקס': 02-6256260

העותרים

נגד

1. ראש הממשלה
3. הרב הממונה על הכותל
ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים
מרח' צלאח א-דין 29, ירושלים 97110
טל': 02-6466590; פקס': 02-6467011
2. הקרן למורשת הכותל
ע"י ב"כ עו"ד ארז בן דויד
וולפסון ויינשטיין ושות', משרד עו"ד
מהגן הטכנולוגי, מלחה, ירושלים
טל': 02-6789111; פקס': 02-6782888

המשיבים

הודעה מעדכנת מטעם העותרים

- בהתאם להחלטת כבוד הנשיאה מיום 17.4.16, מתכבדים העותרים להגיש הודעה מעדכנת מטעמם, לקראת הדיון הקבוע בעתירה ביום 12.9.16:
1. עתירה זו הוגשה בינואר 2013. בחודש מאי 2013 הוקם הצוות המייעץ לסוגיית הסדרי התפילה בכותל המערבי. החל מחודש מרץ 2014, הסכימו הצדדים להמתין לסיום עבודתו של הצוות, על מנת לאפשר קיום דיון על בסיס תשתית עובדתית עדכנית ובשים לב להשלכות הנובעות ממנה.
  2. המלצות הצוות הוגשו לממשלה בחודש ינואר 2016. ההמלצות (שהוגשו לבית המשפט בהודעה המעדכנת מטעם המשיבים מיום 22.3.16) כללו מפת דרכים שקבעה כדלקמן:
    - א. בתוך 60 יום יבוצע תכנון מפורט לכלל המרכיבים הפיסיים בתכנית, שיאושר על ידי הגורמים הנוגעים בדבר ויבוצע ע"י אדריכלים שיישכרו על ידי משרד ראש הממשלה.

- ב. במקביל תוגש בקשה להרחבת שטח היתר הבנייה לבמת התפילה הדרומית.
- ג. עם השלמת התכנון המפורט ולאחר קבלת אישורים, יחלו העבודות בשטח, לרבות הקמת כניסה מרכזית חדשה, הקמת במת התפילה הדרומית והשלמת הפיתוח.
- ד. יסוכם תקציב הניהול השוטף של הרחבה הדרומית.
- ה. עם השלמת הבינוי וסיכום התקציב, מינוי מועצת רחבת התפילה הדרומית והממונה על רחבת התפילה הדרומית - יכנסו לתוקף התקנות.
3. ביום 31.1.16 קיבלה הממשלה את החלטה מספר 1075, בה נקבע כדלקמן:
- א. ליישם את המלצות הצוות המייעץ.
- ב. להטיל על השר לשרותי דת לפעול, בתוך 30 ימים, בהתאם לסמכותו לפי סעיף 4 לחוק השמירה על המקומות הקדושים, לאחר התייעצות עם הרבנים הראשיים לישראל ובהסכמת שרת המשפטים, לתיקון תקנות השמירה על המקומות הקדושים, בהתאם לנספח ג' להמלצות הצוות.
- ג. לצורך הכשרת רחבת התפילה הדרומית והסדרי הגישה לכותל, כאמור בנספח ד' להמלצות, יינתן תקציב חד פעמי של 35 מיליון ₪ (מתקציבי משרד ראש הממשלה, משרד האוצר ומשרד הפוצות והסוכנות היהודית).
- ד. תקציב שוטף לניהול הרחבה הדרומית ידון בין משרד ראש הממשלה למשרד האוצר.
- ה. להטיל על מזכיר הממשלה לפעול בהקדם ליישומן המלא של ההמלצות.
4. העותרים יבקשו להדגיש שתי נקודות אלה. ראשית, לא ננקטו כל צעדים ליישום המלצות הצוות. שנית, גם אילו היה המתווה מיושם, הדבר אינו מייתר כלל את העתירה.

המלצות הצוות המייעץ נותרו כאות מתה

5. למרות שחלפו שבעה חודשים מהמועד בו נתקבלה החלטת הממשלה, לא ננקטו כל צעדים ליישום המתווה עליו החליטה הממשלה.
6. כך, טרם תוקנו תקנות השמירה על המקומות הקדושים, תשמ"א - 1981, לא בוצע תכנון מפורט, לא הוגשה בקשה להרחבת שטח היתר הבנייה, לא סוכם התקציב ומובן שלא החלו כל עבודות בשטח.
7. אי יישום המתווה נובע מכך שלאחר קבלת ההחלטה בממשלה, הביעו גורמים חרדים התנגדות נחרצת למתווה.
- מצ"ב, לדוגמא, החלטת מועצת הרבנות הראשית בנושא מיום 25.2.16, המצורפת כנספח א'.
8. לפיכך, הודיע ראש הממשלה ביום 27.3.16 על מינויו של ראש לשכתו, דוד שרן "לרכז את הדיונים בנושא מול הגורמים השונים ולהציג בפניי בתוך 60 ימים, המלצה לצעדים הנדרשים לפתרון הקשיים, לפי הפתרון שהוצע."
- הודעת ראש הממשלה מצ"ב כנספח ב'.
9. 60 הימים חלפו לבלי שוב, מר שרן עזב בינתיים את תפקידו כראש לשכת ראש הממשלה, ועד היום לא חלה כל התקדמות בנושא.
10. מצב הדברים היום, שבעה חודשים לאחר החלטת הממשלה, הוא שמפת הדרכים שנקבעה בהחלטת הממשלה לא יושמה ויישומה אינו נראה באופק.
11. נציין עוד כי המלצות הצוות כללו הקמת מועצה שתהיה אחראית על ניהול רחבת התפילה הדרומית, בה יהיו חברים:

- א. יו"ר הסוכנות היהודית.
- ב. חמישה עובדי מדינה שיממנה ראש הממשלה - מזכיר הממשלה, ומנכ"ל המשרד לענייני ירושלים, משרד התפוצות, משרד התיירות, הממונה על הרחבה הדרומית.
- ג. מנהל רשות העתיקות.
- ד. ששה נציגי ציבור שימנה ראש הממשלה ובהם – שניים שימונו על פי המלצת התנועה הרפורמית, שניים שימונו על פי המלצת התנועה הקונסרבטיבית ושתיים המייצגות את נשות הכותל.
12. המלצה זו – שכאמור לא יושמה נוכח אי יישומו של המתווה כולו – מוכיחה כי אין כל ממש בטענות המדינה בתגובתה המקדמית לעתירה, לפיהן יש לדחות את טענות העותרים בנוגע להרכב הקרן למורשת הכותל, שכן הדבר יביא להפרטת פעילות הקרן למורשת הכותל ולהקמת גוף מגזרי שיפגע בפעילות הקרן. המלצות הצוות מוכיחות כי אין כל מניעה להקמת גוף שייתן ייצוג ראוי לנשים ולזרמים השונים בניהול רחבת הכותל.

המלצות הצוות אינן מייצרות את העתירה

13. יתרה מכך, כפי שהדגישה אף המדינה בהודעותיה הקודמות, הצוות המייעץ לא עסק כלל בנושאים החורגים מסוגיית הסדרי התפילה בכותל ונמנע מלהמליץ על שינויים בעניינה של הקרן למורשת הכותל, האחראית על שלל תחומים הנוגעים לעתירה פרט להסדרי התפילה.
14. המתווה עליו המליץ הצוות המייעץ, ושאותו אימצה הממשלה בהחלטתה, הבחין בין אזורי התפילה לבין ההיבטים הלאומיים - הממלכתיים של המתחם:
- א. אשר לרחבות התפילה המתווה קבע כי -
- רחבת התפילה הצפונית תנוהל על ידי רב הכותל ובה ינהג אופי אורתודוקסי.
  - רחבת התפילה הדרומית תנוהל על ידי מועצה במסגרתה ייתן ייצוג לתנועה הרפורמית, לתנועה הקונסרבטיבית ולנשות הכותל, ובה ינהג אופי פלורליסטי שוויוני.
- ב. הקרן למורשת הכותל תנהל את האתר מבחינה ההיבטים הממלכתיים – בכל הנוגע לרחבה העליונה, מנהרות הכותל, הפעילויות החינוכיות וכו'.
15. כך צוין בענין זה בהמלצות הצוות:
- "על פי המתווה המוצע, הסדרי התפילה, שפרטיהם יובאו בהמשך, יחולו רק ברחבות התפילה הצפונית והדרומית, להבדיל מהרחבה העליונה, שתוסיף ככלל לשמש כרחבה בעלת צביון לאומי."
16. המלצות הצוות עולות אפוא בקנה אחד עם הדרישה בעתירה שהקרן למורשת הכותל תהיה גוף ממלכתי, שאינו מוטה מגזרית ומגזרית.
17. ואכן, מצב הדברים הוא שלקרן למורשת הכותל אגף חינוך, המקיים מגוון פעילויות חינוכיות במתחם הכותל כגון טקסי בר מצווה, הדרכת קבוצות תלמידים, חיילים וסטודנטים. הקרן

מפעילה 3 אתרים בהם מתקיימות פעילויות חינוכיות – מרכז שרשרת הדורות, מנהרות הכותל ומתחם תגליות הליבה.
מצ"ב סקירת עיקרי הפעילות של הקרן למורשת הכותל לשנת 2014 וכן עיקרי פעילות מתוכננת לשנת 2015 – מתוך אתר הקרן למורשת הכותל – מצורף כנספח ג'.
18. תקנון הקרן למורשת הכותל (שצורף כנספח ט' לעתירה וכנספח מש/5 לתגובה המקדמית של המדינה) קובע את מטרותיה, כדלקמן:

- א. עבודות פיתוח, שימור ואחזקה של הכותל המערבי בירושלים
- ב. השלמת החפירות בכותל המערבי, פיתוח ותשתית
- ג. תצוגה של תערוכות
- ד. הקמה ופיתוח של דרכי גישה לכותל המערבי ואבטחתו
- ה. מימון הוצאות סדרנים ושומרים
- ו. מימון הוצאות על פרסומים ודרכי הסברה, שיוצאו לאור ע"י הממונים של הכותל, וכן פרסום ודברי הסברה שיוצאו על ידי העמותה
- ז. סיוע בעצה, הדרכה של כל עניין ודבר העשוי לסייע בשמירת הכותל המערבי ומקומות קדושים אחרים בארץ ישראל
- ח. ארגון וביצוע טקסי בר/בת מצווה
- ט. עריכת סיורים באזור הכותל המערבי בפרט ובירושלים בכלל
- י. מתן שיעורים מקדימים בבתי ספר
- יא. עידוד ביקורים בכותל המערבי
- יב. הפקת שידורים בנושא ירושלים לארץ ולעולם באמצעות מכשור מודרני
- יג. הקמת מרכז מידע, מרכז מבקרים ומרכז חינוכי
- יד. איסוף פרטי יודאיקה
- טו. ארגון תפילות וכנסים
- טז. הקמת אתר אינטרנט

19. עניינו הראות – הקרן למורשת הכותל עוסקת בפעילויות רבות שאינן נוגעות כלל להסדרי התפילה. מכאן, שגם לו היו המלצות הצוות מיושמות (וכאמור – לא נראה כי הדבר עתיד להתרחש כלל, ודאי לא בעתיד הנראה לעין), הטענות הכלולות בעתירה, בדבר הפגמים שבהרכבה של הקרן למורשת הכותל, ממנה נעדר ייצוג ראוי של הנשים ושל זרמים אחרים ביהדות – נותרות על כנן.

20. נזכיר כי העתירה עוסקת גם בניגוד העניינים בו מצוי המשיב 3 בתפקידו כממונה על רחבת הכותל וכמי שעומד בקרן למורשת הכותל. בעניין זה לא יחול כל שינוי כתוצאה מהמלצות הצוות.

21. לאור האמור, ברי כי גם במקרה של יישום המתווה, טענותיהם של העותרים אינן מתייתרות בכל הנוגע לסמכויות נוספות המצויות בידי הקרן למורשת הכותל, אשר לא נדונו כלל במסגרת המתווה, ובנוגע למעמדו של המשיב 3, והסעדים שנתבקשו בעתירה בעינם עומדים.

אי החוקתיות שבמצב הקיים

22. העותרים ישובו וידגישו כי יש לדחות את טענות המדינה, לפיהן הקרן למורשת הכותל מהווה גוף מקצועי, שחבריו אינם מייצגים זרם כלשהו ביהדות. המדובר בטענה מיתממת, המתעלמת מכך שמבין 15 החברים בקרן למורשת הכותל, חמישה משוריינים לגברים

אורתודוכסיים (רב הכותל, 2 נציגי הרבנים הראשיים, מנהל בתי הדין הרבניים ומנכ"ל הרבנות הראשית). קביעתם של נציגים אלה לא רק שמפרה את חובת השוויון המגדרי והדתית, היא אף בלתי סבירה בעליל. כך, למשל, לא ברור כלל מדוע נדרשת נציגות מטעם מנהל בתי הדין הרבניים. יצוין כי בנוסף לנציגים אלה, מכהנים נציגי ציבור נוספים הנבחרים על ידי האסיפה כללית, שאף היא מורכבת ברובה מאורתודוכסיים, ולכן אף נציגים אלה ברובם משתייכים לזרם האורתודוכסי.

23. המצב הקיים מפר את עקרונות היסוד של שוויון, פלורליזם וחופש דת ואינו צולח את מבחן החוקתיות:

א. המצב הקיים לא נעשה על פי חוק. הקרן למורשת הכותל הוקמה מכח החלטה ממשלתית. אין כל דבר חקיקה שקבע את הרכב הקרן למורשת הכותל, באופן שמתיר פגיעה בעקרונות היסוד.

ב. הפגיעה בעקרונות היסוד לא נעשתה לתכלית ראויה משום שכל מטרתה היא שימור המונופול החרדי ברחבת הכותל.

ג. המצב הקיים אף אינו מידתי, משום שיש בו הדרה מוחלטת של כל מי שאינם חרדים.

24. לא זו אף זו, המצב הקיים עומד בניגוד לחוקים ולפסיקה המחייבים מתן ייצוג הולם לנשים ולזרמים. כך, למשל, בכל הנוגע להרכבה של מועצה דתית, בית המשפט העליון עמד על כך ש"ראוי כי בכל מועצה דתית שתורכב מכאן ואילך, על השר לשירותי דת ושאר הגופים הממנים לשקוד על מינוי נשים" (בג"ץ 7068/10 חמי זורון נ' השר לענייני דתות). אך לאחרונה פרסם היועץ המשפטי לממשלה הנחיה למשרד לשרותי דת לכלול בכל הרכב מועצה דתית לפחות 30% נציגות נשים. כידוע, במועצות דתיות חלה אף חובה להעניק ייצוג הולם לזרמים שאינם אורתודוכסיים (בג"ץ 3551/97 ברנר נ' ועדת השרים לפי חוק שרותי הדת היהודיים, פ"ד נא(5), 754,767).

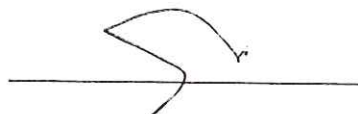
25. כך גם בענייננו: לא ייתכן שבגוף האחראי על ניהול האתר הדתי והלאומי החשוב והיחודי כמו הכותל תהיה הדרה מובנית של נשים ושל כל מי שאינם חרדים. את ההטיה הגברית אורתודוכסית הקיימת נוכח זהותם של הנציגים המקצועיים, יש לתקן באמצעות מינוי נציגי ציבורי שייצגו את ציבור הנשים ואת הזרמים הלא אורתודוכסיים.

26. יש אפוא לפעול למתן ייצוג הולם לנשים ולזרמים שאינם אורתודוכסיים בקרן למורשת הכותל, וזאת לצד הגורמים המקצועיים – ממשלתיים. כפי שנתבקש בעתירה, ניתן לבצע זאת באחת משתי דרכים – הקמת גוף חדש או שינוי הרכב הקרן למורשת הכותל.

27. לפיכך, יתבקש בית המשפט הנכבד להוציא צו על תנאי כמבוקש בעתירה.

היום, כ"ז אב תשע"ו

31 אוגוסט 2016

אורלי ארז-לחובסקי, עו"ד
העותרים ב"כ

טבלת נספחים

שם נספח	מספר נספח
החלטת מועצת הרבנות הראשית בנושא מיום 25.2.16	א
הודעת ראש הממשלה מיום 27.3.16	ב
סקירת עיקרי הפעילות של הקרן למורשת הכותל לשנת 2014 וכן עיקרי פעילות מתוכננת לשנת 2015	ג

נספח א

החלטת מועצת הרבנות

הראשית בנושא מיום 25.2.16

בס"ד, ט"ז אדר א, תשע"ו

25 פברואר, 2016

מרר-353.עו

החלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל בעניין הרחבת כותל המערבי

מועצת הרבנות הראשית לישראל שמעה את ההצעה להסדר התפילה ברחבת הכותל. עפ"י חוק שמירה על המקומות הקדושים בישראל, התקנות להתנהלות והתנהגות במקומות קדושים ליהודים, חייבות להיעשות בעצה אחת ובהמלצת הרבנים הראשיים לישראל. המועצה מוחה על כך שעד היום, למרות שהנושא נדון במשך תקופה ארוכה, הדבר לא הגיע לפתחה, וזאת בניגוד גמור להוראות החוק.

עמדתה הבסיסית של מועצת הרבנות הראשית היא כנגד גופים הנקראים "ליברלים" ו"מתקדמים" שחרטו על דגלם עקירת תורת ישראל ממהותה ויהודיותה, ותוצאות מעשים מדברות בעד עצמם. מי שעוקב אחר ההתבוללות שפשתה בקרב יהודי העולם הקשורים עם גופים אלו, אחרי נישואי התערובת, עקירת כל דבר שבקדושה, רואה בעליל שאין להם כל קשר ליהדות השורשית, יהדות - שהחזיקה את עם ישראל במשך כל שנות קיומו, והרי אין עם ישראל אומה אלא בתורתיה - תורה שבכתב ותורה שבע"פ.

ליתן דריסת רגל במקום הקודש, למי שבמשך שנים עקרו את ציון וירושלים מסידור תפילתם ומצהירים קבל עם ועדה שינכל העמים ישראל, אינם רואים ייחודיות בתורת ישראל ואינם מאמינים ביסודות האמונה היהודית "אחד מבסיסה" "זאת התורה לא תהא מוחלפת", זה דבר המור. על הכנסת דברים זרים למקום המקדש נודעוזה ארץ ישראל.

המציאות של מיליון יהודים ושאינם יהודים ברחבי העולם, המצביעים ברגליהם ומכבדים את קדושת המקום ואת השיבותו לעם היהודי לאורך הדורות כצורת ההתנהלות הנוכחית, מלמדת שאף אם ישנן קבוצות קטנות המנסות לפגוע במרקם העדין ובקדושה הקיימת שם, ואנו קוראים גם לממשלת ישראל לעמוד על המשמר ועל כבוד המקום. המועצה מציינת כי רב הכותל והמקומות הקדושים. הרב רבינוביץ יבצע את פעילותו אך ורק בהתאם להנהיות הרבנות הראשית.

לגופו של עניין, לגבי המתווה המוצע. המועצה דורשת ממשלת ישראל להקפיד את החלטתה עד אשר תמלא את חובת ההתייעצות עם הרבנות הראשית בהתאם לחוק.

נספח ב

הודעת ראש הממשלה מיום

27.3.16

משרד ראש הממשלה מרכז תקשורת הודעות הובר
ראש הממשלה נתניהו בנושא הסדרי התפילה בכותל

27/03/2016 יום ראשון י"ז אדר ב תשע"ו

"לפני כחודשיים קיבלה הממשלה החלטה ליישום המלצות הצוות המייעץ, לענין הסדרי התפילה בכותל המערבי. לאחר קבלת ההחלטה, התעוררו מספר קשיים. אנחמ פועלים על מנת למצא להם פתרון. אני מבקש לשוב ולהבהיר את המחויבות שלי למצא פתרון לנושא הסדרי התפילה בכותל בכיוון האמור.

לשם כך, החלטתי למסות את ראש לשכת רה"מ דוד שך, לרכז את הדיונים בנושא מול הגורמים השונים ולהציג בפני בתוך 60 ימים, המלצה לצעדים הנדרשים לפתרון הקשיים, לפי הפתרון שהוצע".

נספח ג

סקירת עיקרי הפעילות של
הקרן למורשת הכותל לשנת
2014 וכן עיקרי פעילות מתוכננת
לשנת 2015

תיאור פעילות הקן לשנת 2014

הקן הינה גוף הפועל מטעם משרד ראש הממשלה בכל הנושאים הקשורים בכותל המערבי. על מנת ליישם את החלטת הממשלה משנת 2010 הקובעת כי על כל תלמידי ישראל להגיע לפחות פעמיים בימי לימודיהם לירושלים ולבקר בין השאר בכותל ובמנהרות הכותל (אחרי חובה) פיתחה הקן תכניות חינוכיות רבות המותאמות לגילאים השונים – מכיתות א' ועד לקציני הצבא. במסגרת תכניות אלו מגיעים מאות אלפי משתתפים בשנה. על פי החלטת ממשלה מספר 2467 מיום 21 בנובמבר 2010 למימון תכניות לשיפור, בינוי וביקורים ברחבת הכותל לשנת 2011-2015, לשם ביצוע פעולות בינוי נדרשות, לרבות פעולות חשיפה, שפור והנגשה לציבור של ממצאים ארכיאולוגיים, שדרוג תשתיות פיזיות ותשתיות תחבורתיות וקיום פעולות חנוכיות לתלמידים ולחיילים. קן מארחת מבקרים מגוונים.

- תלמידי בתי ספר יסודיים.
- תלמידי בתי ספר תיכוניים
- חיילים
- סטודנטים
- תכניות בר ובת מצוה ועוד.

הקן מפעילה שני אתרים חינוכיים מרכזיים (מלבד רחבת הכותל המערבי בה ביקרו למעלה מ 10 מיליון איש בשנת 2014) וכן אתר חדש המצוי בשלבי הרצה ראשוניים – מתחם תגליות הליבה :

מרכז שרשרת הדורות:

במנהרה העשויה חדרים חדרים המצויים במעבה האדמה מוצגת שרשרת הדורות של העם היהודי על שלל חוליותיה. באחד מן החדרים ניתן אף להיפגש עם שרידי הבית הראשון והשני. המבקרים עוברים מסע מרתק וחוויתי ופוסעים בתוך חוליותיה השונות של שרשרת המוצגת באמצעות פיסול בזכוכית, תצוגות תאורה ושמע בטכנולוגיה מהמתקדמות בעולם. בסיומו נחשף הקהל לסיפורו של רבי ישראל המקפל בתוכו את סיפורנו – כולנו בהיכל שכולו אור. כל אחד מאתנו וכל אחד מילדינו הינו חוליה אחת מיני רבות בשרשרת ההולכת ומתארכת.

מנהרות הכותל:

אורכו של הכותל המערבי שנבנה בימי הבית השני הינו 488 מטר. כיום חשופים לעין המבקר ברחבת הכותל רק כ-70 מטרים מן הכותל המקורי. במנהרות הכותל עוברים המבקרים מתחת לבתי העיר העתיקה ופוגשים בחלקי הכותל הסמויים מן העין. בין השאר ניתן לראות באתר מקווה מתקופת הבית השני, מודל הידראולי של הר הבית ובית המקדש ועוד תגליות רבות מן העבר. הסיור עוסק בתכנים היסטוריים, חינוכיים עכשוויים וארכיאולוגיים ומודרך על ידי מדריכי הקן. דגש רב ניתן בנושא שרשרת הדורות של העם היהודי.

מתחם תגליות הליבה:

אתר שנתגלה מתחת למפלס המערבי של רחבת הכותל בעת עבודות הפיתוח. באתר נתגלו ממצאים מרתקים מתקופת הבית הראשון. מתקופת החורבן וכן מתקופות מאוחרות יותר. בין

הממצאים: חותמות נדירות וכן ריצוף מקורי של רחוב הקרדו המשני שחצה את העיר ירושלים בתקופה הביזנטית.

אחר כותלנו:

אולם מרהיב שהוכשר בשנת 2014 לכניסת מבקרים. האולם מיועד לפעילות עומק בתחומים שונים ומאפשר מפגש בלתי-אמצעי עם הקבוצה. הוא ממוקם במבנה "אוהל יצחק" בחלקו הקדום יותר.

פרויקטים בפיתוח:

בית שטראוס- בניית תשתיות עבור מבקרי הכותל, כמו גם נקודת משטרה. עבודות הכפלת והרחבת מבנה השירותים.

מנהרות הכותל המערבי- תימור, שיקום, חשיפה ובינוי

במנהרות הכותל נעשות עבודות שימור ותימור לאורך כל האתר.

שיפור תשתיות ברחבת הכותל

עם קבלת האחריות על רחבת הכותל החלה הקרן לשפר חלק ניכר מן התשתיות. פעילות זו כוללת הסרת מפגעים לשם שמירה על מבקרי הכותל (מעקות, תיקוני ריצוף פגום, ארזות חשמל, מערכות לגילוי והתראה וכד')

בניין מורשת הכותל המערבי

במגמה לספק לקהל מבקרי הכותל שירותים וצרכים לצורך הדרכת מבקרים ייבנה בנין מורשת הכותל המערבי.

בנין מורשת הכותל יכלול בתוכו מספר מרכיבים:

- חלל הכניסה היכל הכיסופים.
- אודיטוריום.
- חדרי העמקה והעשרה
- אולם קבלת פנים
- מרפסת תצפית-גג המבנה.

שנת ההתאגדות וצורתה

העמותה נרשמה כעמותה לפי חוק העמותות התש"ם – 1980 בחודש אוקטובר 1988.
הקן הינה עמותה ממשלתית, הכפופה לחוק החברות הממשלתיות התשל"ה- 1975,
ולחוזרי רשות החברות הממשלתיות.

עבודות פיתוח המתוכננות לישנת 2015

1. בינוי ברחבת הכותל המערבי

הקרן למורשת הכותל המערבי מקדמת מזה כמה שנים תכניות נרחבות לבנייה ברחבת הכותל המערבי. המבנים שייבנו יספקו מענה הולם לצרכי כלל מבקרי הכותל ובתוכם קבוצות מודרכות, חיילים, תלמידים, משפחות בר מצוה וכו'. המבנים שייבנו יספקו מענה גם לדרישה ההולכת וגדלה לתאי שירותים, אולמות המתנה, תחנת משטרה ועוד. בנוסף לנייל אנו מקווים כי יינתן מענה הולם לצרכי העבודה והתפעול של הכותל המערבי ואתריו.

פירוט מרכיבי הבניה ברחבת הכותל:

בית שטראוס

מבנה בן שלוש קומות שייבנה בחלקה הצפוני של רחבת הכותל. המבנה יכלול תחנת משטרה המצוידת בכל האמצעים הנדרשים, אולמות המתנה לקבוצות המבקרות באתרי הכותל, מרכז מידע לקהל הרחב, חדרי שירותים לבאי הכותל, משרדי עבודה לעובדי אגפי הקרן.

בנין מורשת הכותל המערבי

הכותל המערבי מהווה אבן שואבת למיליוני מבקרים. עבר חלק מבני הנוער והחיילים זהו מפגש ראשון עם יהדותם ועם מורשתם, ביקור החושף רבדים פנימיים עמוקים. אחרי הביקור בכותל ובמנהרות, הלב ובעקבותיו גם הראש, פתוחים לקלוט מסרים שבני נוער אלה היו דוחים בשתי ידיהם בכל הזדמנות אחרת. במבנה ינתן להם ההזדמנות, שלחלקם היא ראשונה ויחידה בחייהם, לחשוף ולהבין תחושות ומסרים שהנם הבסיס להיותנו עם.

חזות בניין מורשת הכותל

הכותל- עוצמתו בפשטותו. גם הבניין שייבנה אינו אמור להיות היכל רב עוצמה מפואר בשכיות חמדה. חזות הבניין צריכה לשדר איפוק ולהשתלב במערך הבניינים הסובב את הכותל. להיות חלק בלתי נפרד מ"המראה הפשוט" לכאורה של הרחבה ובתי הרובע היהודי. העושר בבניין יהיה בתוכו פנימה. עושר פנימי המאפשר לבאים בשעריו להבין את העוצמה שמעניק הכותל.

שיפור תשתיות ברחבת הכותל

רחבת הכותל משמשת את מיליוני מבקרי הכותל המערבי הפוקדים אותו בכל ימות השנה ובחגי ישראל. על מנת לשפר את החזות, התשתיות והציוד ברחבה הנדרשים למתן שירות הולם וראוי לכל מיליוני המבקרים פועלת הקרן למורשת הכותל המערבי לפיתוח תמידי של הרחבה על מרכיביה השונים.

חדר אנרגיה - אספקת חשמל במתח גבוה כולל מתקן חשמל

לאור גידול צריכת החשמל באופן משמעותי ברחבת הכותל נוצר צורך מיידי להגדלת אספקת החשמל שעומדת כיום על 800 אמפר בלבד. על מנת לספק את הצורך, נדרשת הגדלה משמעותית המחייבת לעבור לאספקה במתח גבוה. רק בצורה זו יתאפשר מענה הולם לכל הצרכים ברחבת הכותל בימי השנה ויתאפשר חיסכון משמעותי במחירי החשמל. העבודות כוללות: בניית חדר החשמל וכן חפירות ארכיאולוגיות לשם הכשרת המקום.

2. מנהרות הכותל המערבי - תימוך, שיקום, חשיפה, פיתוח ובינוי

שיקום האולם הגדול במנהרות הכותל וחשיפתו

בכוונת הקרן להעמיק את האולם הגדול ולחשוף את יסודותיו. החפירה תאפשר להכשיר את המקום כאולם התכנסות במקביל לביקורי הקהל לצורך כך תתבצע חפירה ארכיאולוגית, שימור ותימוך של הקיים.

תימוך ושיקום מנהרות הכותל המערבי

מנהרות הכותל שנחפרו לאחר תשכ"ז 1967 נתמכות בחלקים מהן ע"י אלמנטים מתועשים (פריקסטטים). לאחר כ- 40 שנה שבהם מבקרים מד שנה מאות אלפי מבקרים במנהרות, התחילה תופעה של קורוזיה בבטון (התפוררות של הפריסקטים) דבר המחייב התערבות מיידידת ושיקום כל המעברים במנהרות. השיקום המדובר יאפשר לנו לתכנן מחדש את המעברים להרחיבם, ולשדרג בצורה משמעותית את כל המערכות במקום (חשמל, תקשורת, כריזה וכ"ו) ולשפר משמעותית את נוחות ואיכות הסיור במנהרות.

המשך חפירות לשם חשיפת הקרדו הביזנטי

לאחר שבשנים האחרונות עסקה הקרן בחפירת בית הליבה שבמהלכן נחשף הקרדו הביזנטי, מתכננת הקרן למורשת הכותל להמשיך בחפירות לשם חשיפת הקרדו מדרום לבניין הליבה, עד לחיבורו בעתיד עם הקרדו שנחשף בחלקו הדרומי מצפון לשער הבורסקאים.

שיקום בריכות הסטרוטיון

ביצוע עבודות שיקום ושימור לייצוב קירות וקמרונות הבריכות שנפתחו במלואן לקהל הרחב.

שיקום, שימור ותימוך החללים של מתחם "אוהל יצחק" וחיבורם למנהרות הכותל

מדובר בשטח של כ- 800 מ"ר שנחשף צפונית למנהרות ומחובר אליהן. כבר בשנת 2008 התחלנו בעבודות שיקום, שימור ותימוך נרחבות במטרה לאפשר כניסת מבקרים לאתר חשוב זה כחלק

מסיור במנהרות הכותל. בחללים אלו ייבנה מיצג תת- קרקעי כחלק מתכנית הפיתוח הכוללת במקום.

3. שיפור מערך התנועה

על פי דרישת וועדות התכנון הארציות ועיריית ירושלים מגבשת הקרן למורשת הכותל המערבי בשיתוף עם עיריית ירושלים תכנית אב לשינוי דרכי ההגעה את הכותל המערבי ולשיפור הסדרי התנועה, התניה והביטחון האישי בכל הדרכים המובילות אל הכותל וממנו. בשנים האחרונות חלה עליה משמעותית ביותר של מבקרים בכותל- מה שחייב התייחסות מקצועית למניעת "סתימת העורקים" (עורקי התנועה) בעיר העתיקה.

4. ביקורי חיילים

במגמה להעמיק ולחשוף את הקשר של חיילי צה"ל לירושלים בכלל ולכותל בפרט יזמה הקרן למורשת תכנית ביקורים בהם מבקרים חיילים בכותל ובסביבתו. החישוב כולל בתוכו את מחיר ההסעות, הדרכה, מזון, כניסה לאתרים וכו'.

5. ביקורי תלמידים

במגמה להעמיק את הקשר החי של תלמידי ישראל לירושלים בכלל ולכותל בפרט יזמה הקרן תכניות לימי סיור בירושלים, בכותל ובסביבתו. ישנן מס' תכניות המיועדות לחתכי הגילאים השונים. החלוקה התקציבית משתנית בהתאם לביצוע בפועל.